

AFFECTIVE FUNCTIONING IN FEMALE OFFENDERS: AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVEL OF PSYCHOPATHY AND AFFECTIVE AND COGNITIVE EMPATHY

Marlena BANASIK¹, Józef K. GIEROWSKI^{1,2}, Małgorzata STACHURA¹

¹ *Department of Psychiatry, Jagiellonian University Medical College, Kraków, Poland*

² *Institute of Forensic Research, Kraków, Poland*

Abstract

There is an acknowledged lack of research directly investigating the role of gender differences in affective functioning among Polish psychopathic offenders. The authors have responded by producing a study that attempts to advance the understanding of affective deficits in female psychopathy. Its aim is to examine the relationship between psychopathy and empathy in a group of incarcerated women. A multifaceted construct of empathy consisting of two components – emotional and cognitive – was applied in the study. The sample was composed of fifty-two female offenders aged from twenty to fifty-four from prisons in Kraków (Nowa Huta) and Kielce. The research tools deployed were Hare's Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R) and the Interpersonal Reactivity Index (IRI). The statistical analysis that was conducted confirmed the existence of a statistically significant negative relationship between psychopathy and empathy. It was found that psychopathic personality was related to the emotional – but not the cognitive – aspect of empathy, that the traits associated with the interpersonal-affective factors of psychopathy coexisted with low levels of personal distress, that – as interpreted by the independent t test – the presence of certain psychopathic features caused differences in the level of empathy and that psychopathic groups of offenders could be distinguished from non-psychopathic ones by their general empathy level and by their scores on the Personal Distress Sub-Scale of the IRI.

Key words

Psychopathy; Female offenders; Cognitive and affective empathy; Intersexual differences in psychopathy.

Received 9 March 2014; accepted 1 April 2014

1. Introduction

A key role in the development of the psychopathic personality is attributed to affective deficits, which are also decisive in accounting for the higher tendency of psychopathic individuals to use aggression in relations with others [11]. Researchers studying the aetiology of the cognitive strand of psychopathy have argued that difficulties in processing emotional information and rigid reactions as a result of ignoring feedback from the environment, which can already be observed in childhood, are the factors that lie at the bottom of disturbed emotionality [28]. The manifestations of these

deficits have been thoroughly described by Hare's two-factor model of psychopathy [10], which sets out the four most important characteristics of emotional functioning in psychopaths: lack of remorse, superficial charm, callousness and irresponsibility. Interest in the phenomenon of psychopathy in women, which has been growing in recent years, has prompted questions on the intersexual similarities and differences in the manifestations of the dysfunctions described by Hare [10]. Researchers appear to agree that the core of psychopathy is intersexually stable [15, 34] and that – regardless of the individual's sex – it is based on analogical emotional and interpersonal deficits. By way

of contrast, the results of studies of the relationship between psychopathic characteristics and empathy have not been as coherent as one might have expected when analysing the theoretical assumptions of Hare's model [10]. Among other things, it would appear that the results obtained depend on the tool used to measure empathy. Prompted by this apparent limitation, the authors decided to examine the nature of the relationship between psychopathy and the level of empathy in a group of fifty-two female offenders serving sentences in penal institutions in southern Poland. Davis's Interpersonal Reactivity Index (IRI), a scale which addresses numerous aspects of emotional sensitivity and thus encompasses measurement of both the cognitive and emotional component of empathy, was selected to accomplish this task [3, 4].

2. Empathy

Its leading researchers – Hoffman [12], Mehrabian and Epstein [22] – have described empathy as an affective reaction to the perceived experiences of another person. While these scholars represent what may be termed the emotional school of thought, others, such as Mellibruda [23], Mead [20] or Hogan [14], have taken a cognitive approach and have stressed the ability to formulate an accurate imaginative grasp of the internal world of others as the most important element in empathising. In a third approach, which is derived from both those set out above, empathy is understood as a multi-faceted, emotional-cognitive phenomenon. In this view, an organism acquires empathy by refining its psychological functions – mainly attention and memory in this case – through experience [33]. According to Davis [3, 4] the cognitive aspect of empathy is composed of an accurate perception of emotions, an ability to imagine and understand the emotional states of others and an affective component that embraces the emotional reaction described by Hoffman [12, 13] and by Mehrabian and Epstein [22]. In addition to Davis [4], who was mentioned earlier, similar opinions are held by the Polish researchers Cichy [2], Elias [7] and Trzebińska [32].

The notion that women possess a superior emotional attunement flows principally from research done on empathy among the general population. In this reading women are characterised as having a higher level of empathic skill than men [13, 21]. This is generally explained by referring to differences in socialisation between girls and boys and to expectations concerning certain social roles and tasks that depend on biological sex [13]. It is important from the societal point of

view that women nurture and sustain harmony in the family, which is a role that is undoubtedly made easier by the ability to sympathise with others. It is therefore not surprising that the greatest differences between the sexes are found precisely with regard to the emotional indicators of empathy, that is, in responses to the feelings of others [21]. Research done by Mestre et al. [21] with a group of Spanish adolescents found that average results on the empathy scale increased with age. It follows that the highest results can be expected among adult women.

3. Psychopathy vs. empathy

According to Hoffman [13], empathy furthers the observance of moral rules and motivates us to behave pro-socially, while at the same time diminishing the possibility of an aggressive attack. This happens thanks to an ability to identify with a victim and to foresee the distress they may feel. According to Hare's characterisation [10], and for reasons that include difficulties in processing emotional information and their insensitivity to punishment, psychopaths do not possess these skills. Referring to the specific, "insensible" temperament of psychopaths, Lykken [17] and Eysenck [8] explained that they were unable to acquire social norms because associations between fear and punishment in the presence of undesirable behaviour had not been effectively created. On the other hand, Sutton et al. [31] presented evidence proving that difficulties in affective processing were present in women with psychopathic characteristics. They observed that participants in the experiment who had psychopathic characteristics showed a weakened alarm reaction when looking at unpleasant illustrations. Similar results were obtained by Eisenbarth et al. [6], who found that the psychopathic women obtained poorer results in a task based on categorisation and the assessment of emotional expressions than women with undisturbed personalities. Jolliffe and Farrington [16], on the other hand, conducted a meta-analysis of thirty-five studies of empathy among offenders. They found a negative relationship between empathy and offending and, what is more, that cognitive empathy is more strongly negatively related with offending than emotional empathy. Breven et al. [1] compared offenders to people who had never been convicted and found that the former had lower indicators of sympathy, of empathy with victims and of the spontaneous adoption of the psychological perspectives of others in everyday life. Although it would seem that there is widespread and robust theoretical and empirical confirmation for

shallow emotionality among psychopaths, there have also been research findings indicating that psychopaths have “adequate” affective reactions. According to Martens [19], for example, there are some specific situations or areas of life in which psychopaths can manifest “normal” emotions or even emotional hyperactivity, such as when confronted with their own traumas or in reaction to a narcissistic injury. Nowakowski [25], in turn, found a positive relationship between psychopathy and emotional intelligence among offenders: those with psychopathic characteristics were able to recognise and differentiate emotions appropriately. It is possible that a high level of emotional intelligence plays a compensative role here [25, 26]. The skills that constitute the cognitive component of psychopathy, that is, recognition of emotions in interpersonal relationships and a certain level of knowledge of them, may enable psychopaths to imitate certain affective states. In this way they are able to facilitate the establishment of interpersonal relationships and so use others for their own purposes. The inconsistency of the research findings noted above with regard to the emotional functioning of individuals with psychopathic characteristics, which repeatedly contradict Hare’s model [10], inspired the authors to undertake a thorough analysis of the relationships between psychopathy and empathy in a population of female offenders.

4. Original research

The aim of the research was to detect and describe the relationship between the level of psychopathy and that of emotional and cognitive empathy in a population of incarcerated women. The decision was taken to observe both single symptoms of psychopathy as well as their constellations to check if and how the presence of particular characteristics would produce differences in the empathy results. An attempt was also made to determine whether there are differences in empathy between female offenders with psychopathic characteristics and those in whom such traits are absent. The study involved fifty-two women held on remand in Kielce and imprisoned in Kraków (Nowa Huta). The average age of the population studied was 35.67.

Hare’s Psychopathy Checklist-Revised was employed to assess levels of psychopathy among the female offenders, while their levels of empathy were diagnosed based on results obtained from Davis’s Interpersonal Reactivity Index (IRI), which applies the Perspective-Taking and Fantasy Sub-Scales to measure the cognitive component of empathy and the Em-

pathic Concern and Personal Distress Sub-Scales to measure its emotional components.

5. Results

The existence of a negative relationship between the level of psychopathy and the level of empathy in the group of female offenders was proven. Pearson’s correlation coefficient between the general IRI result and the psychopathy indicator was $r = -0.29$ ($p < 0.05$). Furthermore, the high, general results for psychopathy among the female offenders were accompanied by low indicators for the emotional component of empathy derived from the Empathic Concern and Personal Distress IRI Sub-Scales. Meanwhile, factor one of the PCL-R appeared to be mostly negatively correlated with affective empathy, which embraces the emotional and interpersonal symptoms of psychopathy. As was expected, a moderately strong negative relationship was noted between factor one of the PCL-R and the IRI Personal Distress Sub-Scale, which is a measure of an individual’s discomfort in the face of the negative emotions of another person. This relationship is presented in Figure 1.

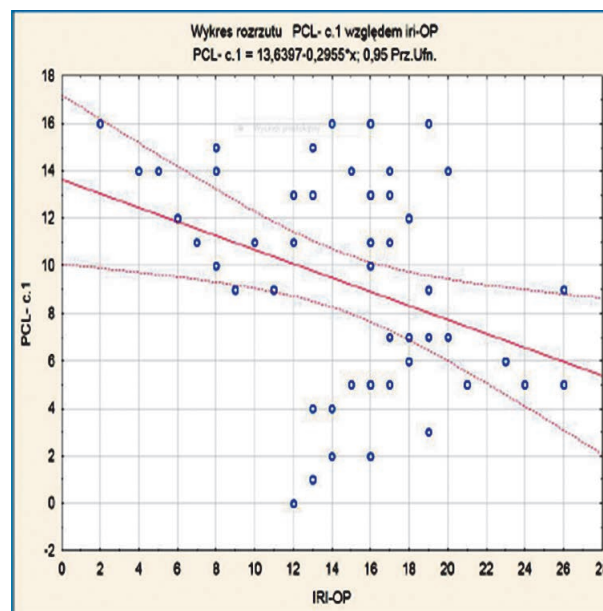

Fig. 1. Interdependence between PCL-R factor one and the IRI Personal Distress Sub-Scale.

The student’s t-test revealed a diverse level of empathy depending on the presence or absence of some of the psychopathic characteristics covered by factor one of PCL-R. The analysis of the results obtained by

the female offenders under the rubric of “glibness and superficial charm” found significant differences between the group that possessed it at a moderate or high level – according to the IRI General Empathy level and according to all of the IRI Sub-Scales apart from Perspective-Taking – and the group without this characteristic. The data are set out in detail in Table I.

With respect to results on the Personal Distress Scale, female offenders with average and high levels of intensity for the “grandiosity” characteristic were

found to be different from those lacking in this trait. The data are presented in detail in Table II.

As measured with the IRI index, the female offenders in the study who were diagnosed with a tendency to strive for leadership through manipulation obtained significantly higher indicators of discomfort in the face of the negative emotions of another person when compared to those without these tendencies. This distinction is shown in Table III.

TABLE I. PRESENCE OF GLIBNESS AND SUPERFICIAL CHARM AND ITS INFLUENCE ON THE LEVEL OF EMPATHY

PCL_1	Group 1 Absence of characteristic		Group 2 Presence of characteristic		Number			
	Mean	Standard deviation	Mean	Standard deviation	<i>t</i>	One-tailed <i>p</i>	Group 1	Group 2
IRI_F	16.32	4.32	13.45	6.19	1.7774	0.0408	19	33
IRI_ET	20.58	3.19	17.42	4.13	2.8695	0.0030	19	33
IRI_PP	19.05	4.43	18.03	4.61	0.7814	0.2191	19	33
IRI_OP	16.74	4.34	13.36	5.55	2.2751	0.0136	19	33
IRI_universal	72.16	12.28	61.94	12.24	2.8952	0.0028	19	33

Statistically significant values are given in bold.

TABLE II. PRESENCE OF GRANDIOSE SENSE OF SELF WORTH AND ITS INFLUENCE ON THE LEVEL OF EMPATHY

PCL_2	Group 1 Grandiosity absent		Group 2 Grandiosity present		Number			
	Mean	Standard deviation	Mean	Standard deviation	<i>t</i>	Two-tailed <i>p</i>	Group 1	Group 2
IRI_F	14.75	3.64	14.39	6.46	0.2086	0.8356	16	36
IRI_ET	18.56	3.20	18.58	4.46	-0.0168	0.9866	16	36
IRI_PP	17.88	4.90	18.64	4.40	-0.5580	0.5794	16	36
IRI_OP	16.81	3.75	13.61	5.70	2.0513	0.0455	16	36
IRI_universal	67.38	12.47	64.92	13.49	0.6202	0.5380	16	36

Statistically significant values are given in bold.

TABLE III. PRESENCE OF CUNNING/MANIPULATIVE AND ITS INFLUENCE ON THE LEVEL OF EMPATHY

PCL_5	Group 1 Cunning/manipulative absent		Group 2 Cunning/manipulative present		Number			
	Mean	Standard deviation	Mean	Standard deviation	<i>t</i>	Two-tailed <i>p</i>	Group 1	Group 2
IRI_F	14.50	5.25	14.50	6.01	0.0000	1.0000	18	34
IRI_ET	17.72	2.97	19.03	4.54	-1.1016	0.2759	18	34
IRI_PP	17.06	4.73	19.12	4.31	-1.5862	0.1190	18	34
IRI_OP	16.72	4.74	13.47	5.38	2.1564	0.0359	18	34
IRI_universal	65.44	12.54	65.79	13.59	-0.0906	0.9282	18	34

Statistically significant values are given in bold.

The presence or absence of other characteristics of the interpersonal-affective factor of psychopathy, that is, pathological lying (item 4), callousness (item 7), lack of remorse (item 8) and irresponsibility (item 16) in the female offenders studied did not influence the differentiation of the results for empathy. It also appeared that the level of general empathy and the level of personal distress differentiated women with psychopathic characteristics from non-psychopathic ones. These groups were separated using the arithmetic mean of the general result on the PCL-R (mean = 20). Their basic characteristics are set out in Table IV.

TABLE IV. BASIC CHARACTERISTICS OF PSYCHOPATHIC AND NON-PSYCHOPATHIC SUB-GROUPS OF FEMALE OFFENDER

Characteristic	Non-psychopathic group	Psychopathic group
Average PCL result	12.66	27.92
Number	27	25
Maximal PCL result	19	36
Minimal PCL result	2	20

The data obtained support the conclusion that the women in the non-psychopathic sub-group had a higher level of empathy when compared to the female offenders from the psychopathic sub-group. Statistically significant inter-group differences within the average results on the IRI Personal Distress and General Empathy Scales were observed. The results of the analysis conducted with the student's t-test are presented in table V.

6. Conclusions and summary

The analyses conducted proved the existence of a negative relationship between psychopathy and empathy among female offenders. This observation is supported by the theoretical assumptions of Hare's model [10], as well as by numerous studies that have described affective deficits among female offenders with psychopathic characteristics [15, 16, 18, 27]. In the light of the data obtained, indicators of low personal distress in reaction to the emotions of another person can be attributed to the women in the study with a high level of psychopathy. According to Moriguchi et al. [24], the IRI Personal Distress Scale reflects the most primary form of empathy. This is meant in the sense that another's distress, which resembles one's own, is experienced at the same time as the self-other distinction is preserved. It would seem that some of the characteristics observed quite early in an individual's development – and even in childhood – could play a considerable role in the aetiology of the deficits in this area observed among psychopaths. Indeed, there are explanations originating from temperamental theories of the development of psychopathy [17, 26, 28] that would offer support for this reflection. If psychopathic offenders are attributed with a narrower range of manifested emotions of lower intensity, as well as with disturbed affective experiencing [9], how can the lack of a relationship between the level of empathic concern and the level of psychopathy found by the statistical analyses of the female offenders be explained? It could, perhaps, have been influenced by the conditions of the research as, undoubtedly, the norms that govern life in penal institutions do not favour sincerity and openness towards others. Moreover, a clear distinction could be detected in accounts given by

TABLE V. IRI AVERAGE RESULTS IN NON-PSYCHOPATHIC AND PSYCHOPATHIC SUB-GROUPS OF FEMALE OFFENDERS

IRI	Group 1 Non-psychopathic		Group 2 Psychopathic		<i>t</i>	One-tailed <i>p</i>	Number	
	Mean	Standard deviation	Mean	Standard deviation			Non-psychopathic group	Psychopathic group
IRI_F	15.48	4.69	13.44	6.56	1.2974	0.1002	27	25
IRI_ET	19.15	3.10	17.96	4.92	1.0328	0.1539	27	25
IRI_PP	18.41	4.15	18.40	4.98	0.0058	0.4977	27	25
IRI_OP	15.96	4.83	13.12	5.59	1.9657	0.0274	27	25
IRI_universal	68.63	10.96	62.48	14.65	1.7219	0.0456	27	25

Statistically significant values are given in bold.

some of the women between their way of functioning in prison and the way they functioned once free. This made it difficult to conduct a generalised self-description unanchored in the present conditions of their lives. Finally, the self-descriptive character of the tool used to examine empathy which, considering the tendency of psychopathic individuals to manipulate, might have resulted in a slight falsification of the real relationship between empathic sympathising with others and psychopathic personality disorder, may also be significant in this respect.

The results indicating a negative relationship between factor one of PCL-R with the emotional component of empathy, and especially with the tendency to experience fear and discomfort in the face of another's distress, appeared to be consistent with studies of psychopathy among women [15, 27, 29]. In fact, the interpersonal-affective factor was found to better reflect the specifics of psychopathy in a population of female offenders than factor two of the PCL-R, in which anti-social lifestyle indicators – occurring less frequently in women – predominate.

The women in the study who displayed superficial charm and glibness in relations with others may be attributed with a lower level of almost all the analysed manifestations of empathy when compared to female offenders without this characteristic. An exception to this, however, was the ability found in both groups to spontaneously accept someone else's point of view. Female offenders with grandiosity indicated negative emotional experiences in reaction to the distress of another person more rarely in their self-descriptions than those with adequate or low self-esteem. The negative emotions of another person caused less discomfort among individuals with heightened manipulative tendencies when compared to those lacking in these tendencies. This relationship is unsurprising as psychopaths, driven by their ceaseless quest for gratification, are very willing to manipulate others. We may even risk the assertion that harming others is their daily bread.

The analyses conducted suggest that non-psychopathic female offenders may be distinguished from psychopathic ones by the general level of empathy and by the level of personal distress. The conclusions drawn by Davis [5] on the negative relationship between personal distress and dissociative behaviour and aggression would appear to concur with this statement. It is his view that people who care about others should have a high indicator of personal distress and also be anxious about their social assessment. These characteristics would appear to be foreign to psychopathic

women, whose sole interest is in their own well-being – even if sustaining it means harming others.

Acknowledgements

The study was conducted within the statutory project UJ CM no. K/ZDS/003897 “Psychopathic personality disorder and the risk of violence in the light of intersexual differences”, planned for 2013–2014. Permission for the study has been granted by the university's Bioethical Commission.

References

1. Beven J. P., O'Brien-Malone A., Hall G., Using the interpersonal reactivity index to assess empathy in violent offenders, *International Journal of Forensic Psychology* 2004, 1, 33–41.
2. Cichy R., Empatia jako mechanizm regulujący zachowanie człowieka, *Nowa Szkoła* 1986, 5, 298–302.
3. Davis M. H., A multidimensional approach to individual differences in empathy, *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology* 1980, 10, 85.
4. Davis M. H., Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach, *Journal of Personality and Social Psychology* 1983, 44, 113–126.
5. Davis M. H., Empatia. O umiejętności współodczuwania, GWP, Gdańsk 1999.
6. Eisenbarth H., Alpers G. W., Segrè D. [et al.], Categorization and evaluation of emotional faces in psychopathic women, *Psychiatry Research* 2008, 159, 189–195.
7. Eliaz H., O sposobach rozumienia pojęcia „empatia”, *Przegląd Psychologiczny* 1980, 3, 470–482.
8. Eysenck H. J., Crime and personality, Routledge & Kegan Paul, London 1977.
9. Fowles D. C., Dindo L., A dual deficit model of psychopathy, [in:] *Handbook of psychopathy*, Patrick C. J. [ed.], The Guilford Press, New York 2006.
10. Hare R. D., *The Hare Psychopathy Checklist-Revised*, Multi-Health Systems, Toronto 2003.
11. Herpertz S. C., Sass H., Emotional deficiency and psychopathy, *Behavioral Sciences and the Law* 2000, 18, 567–580.
12. Hoffman M. L., The contribution of empathy to justice and moral judgment, [in:] *Empathy and its development*, Eisenberg N., Stayer J. [eds.], Cambridge University Press, New York 1987.
13. Hoffman M. L., *Empatia i rozwój moralny*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
14. Hogan R., Development of an empathy scale, *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1969, 33, 307–316.

15. Jackson R. L., Assessment of psychopathy in incarcerated females, University of North Texas, Texas 2001 [M.S. Thesis].
16. Jolliffe D., Farrington D. P., Empathy and offending. A systematic review and meta-analysis, *Aggression and Violent Behavior* 2004, 9, 441–476.
17. Lykken D. T., Psychopathic personality: The scope of the problem, [in:] *Handbook of psychopathy*, Patrick C. J. [ed.], The Guilford Press, New York 2006.
18. Lynam D. R., Derefinko K. J., Psychopathy and personality, [in:] *Handbook of psychopathy*, Patrick C. J. [ed.], The Guilford Press, New York 2006.
19. Martens W. H. J., Emotional capacities and sensitivity in psychopaths, *Dynamical Psychology* 2003, May, 1–20.
20. Mead G. H., Mind, self, and society, University of Chicago Press, Chicago 1934.
21. Mestre M. V., Samper P., Frías M. D. [et al.], Are women more empathetic than men? A longitudinal study in adolescence, *The Spanish Journal of Psychology* 2009, 12, 76–83.
22. Mehrabian A., Epstein N., A measure of emotional empathy, *Journal of Personality* 1972, 40, 525–543.
23. Mellibruda J., Ja-Ty-My. Psychologiczne możliwości ulepszania kontaktów międzyludzkich, Nasza Księgarnia, Warszawa 1980.
24. Moriguchi Y., Decety J., Ohnishi T. [et al.], Empathy and judging other's pain: an fMRI study of alexithymia, *Cerebral Cortex* 2007, 17, 2223–2234.
25. Nowakowski K., Psychopathy vs. emotional intelligence in penitentiary recidivists, *Problems of Forensic Sciences* 2009, 79, 283–293.
26. Pastwa-Wojciechowska B., Naruszenie norm prawnych w psychopatii. Analiza kryminologiczno-psychologiczna, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
27. Rogstad J. E., Rogers R., Gender differences in contributions of emotion to psychopathy and antisocial personality disorder, *Clinical Psychology Review* 2008, 28, 1472–1484.
28. Salekin R. T., Psychopathy and therapeutic pessimism. Clinical lore or clinical reality?, *Clinical Psychology Review* 2002, 22, 79–112.
29. Salekin R. T., Rogers R., Sewell W., Construct validity of psychopathy in a female offender sample: a multitrait-multimethod evaluation, *Journal of Abnormal Psychology* 1997, 106, 576–585.
30. Smith A., Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution, *The Psychological Record* 2006, 56, 3–21.
31. Sutton S. K., Vitale J. E., Newman J. P., Emotion among women with psychopathy during picture perception, *Journal of Abnormal Psychology* 2002, 111, 610–619.
32. Trzebińska E., Empatia jako forma komunikacji interpersonalnej, *Przegląd Psychologiczny* 1985, 2, 417–435.
33. Wilczek-Rużyczka E., Wypalenie zawodowe a empatia u lekarzy i pielęgniarek, Wydawnictwo UJ, Kraków 2008.
34. Verona E., Vitale J., Psychopathy in women: assessment, manifestations, and etiology, [in:] Patrick C. J. [ed.], *Handbook of psychopathy*, The Guilford Press, New York 2006.

Corresponding author

Marlena Banasik
Katedra Psychiatrii Collegium Medicum UJ
ul. Kopernika 21 A
PL 31-501 Kraków
e-mail: marlaa@poczta.fm

FUNKCJONOWANIE AFEKTYWNE SPRAWCZYŃ PRZESTĘPSTW – ANALIZA ZWIĄZKU POZIOMU PSYCHOPATII Z EMPATIĄ AFEKTYWNĄ I POZNAWCZĄ

1. Wprowadzenie

Deficytym afektywnym przypisuje się kluczową rolę w rozwoju osobowości psychopatycznej. Uznaje się także ich decydujące znaczenie dla podwyższonej skłonności jednostek psychopatycznych do posługiwania się agresją w kontaktach z innymi [11]. Badacze zajmujący się etiologią psychopatii w nurcie poznawczym u podłoża zaburzonej emocjonalności dostrzegają między innymi trudności w zakresie przetwarzania informacji na temat emocji, a także sztywność reakcji w efekcie pomijania informacji zwrotnych z otoczenia, obserwowane już w okresie dzieciństwa [28]. Przejawy wspomnianych deficytów szczegółowo opisuje dwuczynnikowy model psychopatii autorstwa Roberta D. Hare'a [10]. Autor wskazuje na cztery najistotniejsze charakterystyki funkcjonowania emocjonalnego psychopatów: brak poczucia winy i wyrzutów sumienia, powierzchowną uczuciowość, brak wrażliwości i empatii oraz brak odpowiedzialności za własne czyny. Wzrastające w ostatnich latach zainteresowanie zjawiskiem psychopatii u kobiet zaowocowało pytaniami o podobieństwa i różnice międzypłciowe w zakresie manifestacji dysfunkcji opisanych przez Hare'a [10]. Badacze wydają się zgodni co do międzypłciowej stabilności samego rdzenia psychopatii [15, 34]. U jej podstaw, niezależnie od płci jednostki, umiejscawiają analogiczne deficyty emocjonalne i interpersonalne. Dla odróżnienia wyniki badań dotyczących związku cech psychopatycznych z empatią nie prezentują się już tak spójnie, jak można by się spodziewać, analizując założenia teoretyczne modelu Hare'a [10]. Wydaje się, że otrzymane rezultaty zależą, między innymi, od narzędzia użytego do pomiaru empatii. Przyjmując to zastrzeżenie, autorzy niniejszego artykułu postanowili zbadać charakter relacji między psychopatią a poziomem empatii w grupie 52 sprawczyń odbywających karę pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych na terenie południowej Polski, posługując się skalą ujmującą emocjonalną wrażliwość wieloaspektowo. Mowa tu o Interpersonalnym Indeksie Reaktywności (IRI) Davisa [3, 4] mierzącym zarówno poznawczy, jak i emocjonalny komponent empatii.

2. Empatia

Jedni z czołowych badaczy empatii, Mehrabian i Epstein [22], a także Hoffman [12], opisywali ją jako reakcję afektywną w odpowiedzi na spostrzegane przeżycia

drugiego człowieka. Teoretycy ci reprezentowali emocjonalne podejście do empatii. Natomiast Mellibruda [23], obok innych zwolenników podejścia poznawczego do empatii (np. Mead [20] czy Hogana [14]), akcentował umiejętność tworzenia trafnych wyobrażeń na temat świata wewnętrznego drugiej osoby jako najistotniejszy element empatyzowania. Trzecie ujęcie czerpie z obu wspomnianych podejść, a empatię uznaje za złożone i wieloaspektowe zjawisko emocjonalno-poznawcze rozwijane wraz z doświadczeniem i doskonaleniem funkcji psychicznych organizmu (głównie uwagi i pamięci) [33]. Zdaniem Davisa [3, 4] na poznawczy aspekt empatii składają się: trafne spostrzeganie emocji, zdolność wyobrażania sobie i rozumienia stanów emocjonalnych innych osób, zaś komponent afektywny obejmuje opisaną przez Hoffmana [12, 13] oraz Mehrabiana i Epsteina [22] reakcję emocjonalną. Prócz wspomnianego wcześniej Davisa [4] podobne stanowisko reprezentują także polscy badacze tacy jak Cichy [2], Elias [7] czy Trzebińska [32].

Doniesienia o podwyższonej emocjonalności kobiet płyną przede wszystkim z badań nad empatią prowadzonych w populacji ogólnej. Ze wspomnianych analiz wynika zazwyczaj, że charakteryzują się one większymi zdolnościami w zakresie empatii od mężczyzn [13, 21]. Rozpatrując przyczyny takiego stanu rzeczy, przywołuje się różnice w socjalizacji dziewcząt i chłopców oraz uwarunkowanymi płcią biologiczną oczekiwaniami odnośnie do podejmowania określonych ról i zadań społecznych [13]. Z punktu widzenia społeczeństwa ważne jest, by kobieta troszczyła się o harmonię w rodzinie. Właściwe wypełnianie tej roli ułatwia niewątpliwie umiejętność współodczuwania z drugą osobą. Nie dziwi zatem fakt, iż największe różnice pomiędzy płciami dotyczą właśnie emocjonalnych wskaźników empatii czyli reakcji na uczucia innych [21]. Badania Mestre i in. [21] z udziałem hiszpańskiej młodzieży potwierdziły ponadto wzrost średnich wyników na skali empatii postępujący wraz z wiekiem jednostki. Najwyższych jej wskaźników można się więc spodziewać u dorosłych kobiet.

3. Psychopatia a empatia

Hoffman [13] stał na stanowisku, że empatia sprzyja przestrzeganiu zasad moralnych i motywuje do zachowań prospołecznych, ograniczając tym samym prawdopodobieństwo agresywnego ataku. Dzieje się tak dzięki zdolności identyfikacji z ofiarą oraz antycypacji odczuwanej przez nią przykrości. Zgodnie z charakterystyką

przedstawioną przez Hare'a [10] psychopaci pozbawieni są wymienionych umiejętności, między innymi ze względu na trudności w przetwarzaniu informacji na temat emocji oraz swą niewrażliwość na kary. Odwołując się do specyficznego, „niewrażliwego” temperamentu psychopatów, Lykken [17] oraz Eysenck [8] wyjaśniali niezdolność przyswojenia przez nich norm społecznych nieskutecznością tworzenia powiązań między powstawaniem lęku a karą w obliczu zachowań niepożądanych. Z kolei Sutton i in. [31] przedstawili dowody świadczące o obecności trudności w przetwarzaniu afektywnym u kobiet z cechami psychopatycznymi. Badacze zaobserwowali, że uczestniczki eksperymentu z rysem psychopatycznym przejawiały osłabioną reakcję alarmową w trakcie oglądania nieprzyjemnych ilustracji. Podobne wyniki uzyskali Eisenbarth i in. [6]. Badane przez nich psychopatki wypadły gorzej w zadaniu polegającym na kategoryzacji i ocenie ekspresji emocjonalnych niż kobiety z niezaburzoną osobowością. Jolliffe i Farrington [16] dokonali metaanalizy 35 badań dotyczących empatii u sprawców przestępstw. Zaprezentowane przez badaczy wyniki wskazują na negatywny związek empatii ze sprawstwem, przy czym okazuje się, że poznawcza empatia jest silniej negatywnie powiązana ze sprawstwem niż emocjonalna. Z kolei Beven i in. [1] zaobserwowali niższe wskaźniki współczucia i współodczuwania z pokrzywdzonymi oraz spontanicznego przyjmowania psychologicznej perspektywy innych w życiu codziennym u sprawców przestępstw w porównaniu z osobami niekarzanymi. Choć wydaje się, że płytka emocjonalność psychopatów ma solidne umocowanie teoretyczne i empiryczne, można także przedstawić wyniki badań wskazujące na pojawianie się u nich „adekwatnych” reakcji afektywnych. Przykładowo Martens [19] jest zdania, że psychopaci w pewnych specyficznych sytuacjach czy dziedzinach życia mogą przejawiać „normalne” emocje lub nawet wykazywać się hiperaktywnością emocjonalną chociażby w konfrontacji z własną traumą czy w reakcji na uraz narcystyczny. Nowakowski [25] wykazał pozytywny związek pomiędzy psychopatią a inteligencją emocjonalną u sprawców przestępstw. Zaprezentował wyniki świadczące o tym, że recydywiści o cechach psychopatycznych potrafią dobrze rozpoznawać i różnicować emocje. Wysoki poziom inteligencji emocjonalnej może mieć w tym wypadku funkcję kompensacyjną [25, 26]. Umiejętności składające się na poznawczy komponent empatii, a więc rozpoznawanie emocji w relacjach interpersonalnych oraz pewien poziom wiedzy o emocjach, mogą bowiem umożliwiać psychopatom imitowanie określonych stanów afektywnych, a dzięki temu ułatwiać nawiązywanie relacji interpersonalnych i wykorzystywanie innych do swoich celów. Opisana niespójność doniesień badawczych w zakresie emocjonalnego funkcjonowania jednostek z cechami psychopatycznymi, pozostająca niejednokrotnie w sprzeczności z modelem

Hare'a [10], skłoniła autorów artykułu do dokładnej analizy relacji między psychopatią i empatią w populacji sprawczyń przestępstw.

4. Badania własne

Celem badań było wykrycie i opisanie związku pomiędzy nasileniem psychopatii a poziomem empatii emocjonalnej i poznawczej w populacji kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Postanowiono przyjrzeć się zarówno pojedynczym symptomom psychopatii, jak również ich konstelacjom, by sprawdzić, czy i w jaki sposób obecność poszczególnych cech różnicuje wyniki w zakresie empatii. Dodatkowo próbowano ustalić, czy istnieją różnice w zakresie empatii u sprawczyń przestępstw z cechami psychopatycznymi w stosunku do tych, u których wspomnianych cech nie stwierdzono. W badaniu wzięły udział 52 kobiety osadzone w areszcie śledczym w Kielcach i zakładzie karnym Kraków – Nowa Huta. Średni wiek badanych wynosił 35,67 lat.

Do oceny poziomu psychopatii u badanych sprawczyń wykorzystano Skalę Obserwacyjną Skłonności Psychopatycznych (PCL-R) autorstwa Roberta Hare'a. Poziom empatii diagnozowano na podstawie wyników w Interpersonalnym Indeksie Reaktywności Marka H. Davisa (IRI) mierzącym zarówno poznawczy (Skala Przyjmowania Perspektywy i Skala Fantazji), jak i emocjonalny komponent empatii (Skala Empatycznej Troski i Skala Osobistej Przykrości).

5. Wyniki

Dowodzono istnienia negatywnego związku pomiędzy nasileniem psychopatii a poziomem empatii w grupie badanych sprawczyń. Współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy ogólnym wynikiem IRI a wskaźnikiem psychopatii wyniósł $r = -0,29$ ($p < 0,05$). Wysokim, ogólnym wynikiem w zakresie psychopatii u badanych kobiet towarzyszyły ponadto niskie wskaźniki emocjonalnego komponentu empatii złożonego z Podskali Empatycznej Troski oraz Podskali Osobistej Przykrości. Najsilniej negatywnie skorelowany z afektywną empatią okazał się czynnik 1 PCL-R (obejmujący emocjonalne i interpersonalne symptomy psychopatii). Zgodnie z przewidywaniami, odnotowano umiarkowanie silny ujemny związek pomiędzy czynnikiem 1 PCL-R a Podskalą Osobistej Przykrości IRI będącą miarą dyskomfortu jednostki w obliczu negatywnych emocji drugiej osoby. Wspomnianą zależność zobrazowano na rycinie 1.

Test t-Studenta ukazał zróżnicowanie poziomu empatii w zależności od obecności lub braku występowania niektórych cech psychopatycznych ujętych w czynniku 1 PCL-R. Analiza wyników uzyskanych przez badane ko-

biety w zakresie itemu „powierzchny urok i łatwość wypowiedzenia się” ujawniła istotne różnice między grupą bez tej cechy a grupą o jej umiarkowanym bądź wysokim nasileniu w zakresie miar ogólnego poziomu empatii IRI, jak również wszystkich jego podskal z wyjątkiem Podskali Przyjmowania Perspektywy. Szczegółowe dane prezentuje tabela I.

Sprawczynie o umiarkowanym i wysokim nasileniu cechy „wyolbrzymione poczucie własnej wartości” różniły się natomiast od pozbawionych tej cechy wynikami na Skali Osobistej Przykrości (tabela II).

Grupa badanych, w której zdiagnozowano skłonność do dążenia do przewodzenia przez manipulowanie – w stosunku do grupy nieprzejawiającej takich tendencji – uzyskiwała istotnie wyższe wskaźniki dyskomfortu w reakcji na negatywne przeżycia drugiej osoby mierzone indeksem IRI. Opisane różnicowane obrazuje tabela III.

Występowanie lub brak pozostałych cech czynnika interpersonalno-afektywnego psychopatii, a mianowicie patologicznej kłamliwości (item 4), powierzchownej uczuciowości (item 7), braku wrażliwości i empatii (item 8) oraz braku odpowiedzialności za podjęte czyny (item 16) nie miało w badanej grupie wpływu na zróżnicowanie wyników w zakresie empatii. Okazało się także, iż nasilenie ogólnej empatii oraz poziom osobistej przykrości odróżniał kobiety z cechami psychopatycznymi od niepsychopatycznych. Wspomniane grupy wyodrębniło, posługując się średnią arytmetyczną ogólnego wyniku na skali PCL-R (średnia = 20). Tabela IV przedstawia podstawowe charakterystyki je opisujące.

Z otrzymanych danych wysnuć można wniosek, iż kobiety w podgrupie niepsychopatycznej charakteryzowały się wyższym poziomem empatii w stosunku do sprawczyń z podgrupy psychopatycznej. Zaobserwowano istotne statystycznie różnice międzygrupowe w obrębie średnich wyników na Skali Osobistej Przykrości IRI oraz w ogólnym poziomie empatii mierzonej IRI. Wyniki analizy przeprowadzonej z użyciem testu t-Studenta umieszczono w tabeli V.

6. Wnioski i podsumowanie

Przeprowadzone analizy wykazały istnienie negatywnego związku pomiędzy psychopatią a empatią u badanych sprawczyń płci żeńskiej. Obserwacja ta znajduje umocowanie zarówno w założeniach teoretycznych modelu Hare'a [10], jak i licznych opracowaniach opisujących deficyty afektywne u sprawczyń przestępstw z cechami psychopatycznymi [15, 16, 18, 27]. W obliczu uzyskanych danych badanych kobietom o wysokim poziomie psychopatii można przypisać niskie wskaźniki osobistej przykrości w reakcji na przeżycia drugiej osoby. Według Moriguchi i in. [24] w Skali Osobistej Przy-

krości IRI można odnaleźć odzwierciedlenie najbardziej pierwotnej formy empatii w postaci doświadczenia czyjejś przykrości na podobieństwo własnej przy zachowaniu rozróżnienia ja – inny. Zdaje się, iż niebagatelną rolę w etiologii deficytów w tym zakresie, a obserwowanych u psychopatów, powinny odgrywać pewne właściwości obserwowane stosunkowo wcześniej w rozwoju jednostkowym nawet okresie dzieciństwa. Zbieżne z powyższymi są chociażby wyjaśnienia czynione na gruncie temperamentalnych teorii rozwoju psychopatii [17, 26, 28]. Psychopatycznym sprawcom przestępstw przypisuje się mniejszy zakres przejawianych emocji, mniejsze ich nasilenie oraz zaburzone doświadczanie afektywne [9]. Jak zatem należałoby tłumaczyć zaobserwowany w trakcie analizy statystycznej brak relacji pomiędzy poziomem empatycznej troski a nasileniem psychopatii u badanych kobiet? Być może miały na to wpływ warunki badania. Niezaprzeczalnie zasady panujące wewnątrz jednostek penitencjarnych nie sprzyjają szczerości i otwartości wobec innych. Ponadto w relacji niektórych badanych dało się zaobserwować wyraźne rozgraniczenie pomiędzy stylem funkcjonowania wewnątrz zakładu karnego i w warunkach wolnościowych, co skutkowało trudnością w dokonaniu uogólnionego samoopisu niezakotwiczonego w aktualnych warunkach bytowych. Nie bez znaczenia mógł być w tej sytuacji także wspomniany samoopisowy charakter zastosowanego do zbadania empatii narzędzia, który w zestawieniu ze skłonnością jednostek psychopatycznych do manipulowania innymi mógł doprowadzić do nieznacznego zafalszowania rzeczywistej relacji między empatycznym współodczuwaniem z innymi a psychopatycznym zaburzeniem osobowości.

Zgodne z doniesieniami badaczy zjawiska psychopatii u kobiet [15, 27, 29] okazały się wyniki wskazujące na negatywny związek czynnika 1 ma PCL-R z emocjonalnym komponentem empatii, a w szczególności ze skłonnością do odczuwania lęku i dyskomfortu w obliczu cierpienia drugiej osoby. Istotnie, czynnik interpersonalno-afektywny uważa się za lepiej odzwierciedlający specyfikę psychopatii w populacji sprawczyń niż czynnik 2 PCL-R zdominowany przez wskaźniki antyspołecznego stylu życia rzadziej manifestowane przez kobiety.

Badanym kobietom przejawiającym w kontaktach z innymi powierzchowny urok osobisty, dużą swobodę wysławiania się i błyskotliwość, można przypisać niższe nasilenie niemal wszystkich analizowanych przejawów empatii w stosunku do sprawczyń pozbawionych tej właściwości. Wyjątek stanowi podobna w obu grupach umiejętność spontanicznego przyjmowania cudzego punktu widzenia. Sprawczynie z wyolbrzymionym poczuciem własnej wartości – w odróżnieniu do tych z adekwatną bądź zaniżoną samooceną – rzadziej wskazywały w samoopisie na przykre odczucia emocjonalne w reakcji na obserwowane cierpienie innej osoby. Negatywne emocje drugiej osoby powodują mniejszy dyskomfort

u jednostek z nasilonymi tendencjami manipulacyjnymi w porównaniu do pozbawionych tychże skłonności. Opisana zależność nie dziwi, psychopaci chętnie manipulują innymi z powodu nieustannego skupienia się na gratyfikacjach. Można pokusić się nawet o stwierdzenie, że krzywdzenie innych to dla nich chleb powszedni.

Przeprowadzone analizy sugerują, iż ogólne nasilenie empatii oraz poziom osobistej przykrości odróżnia niepsychopatki od psychopatek. Spójne z prezentowaną charakterystyką wydają się ustalenia Davisa [5] na temat negatywnej relacji osobistej przykrości z zachowaniami dysocjalnymi i agresją. Wysoki wskaźnik osobistej przykrości powinien, jego zdaniem, cechować osoby z troskane o los innych, a także zaniepokojone społeczną oceną ich samych. Właściwości te wydają się obce psychopatom, które w kręgu zainteresowań mają jedynie własne dobro, nawet za cenę cierpienia innych.

Podziękowania

Badania przeprowadzono w ramach realizacji projektu statutowego UJ CM nr K/ZDS/003897 pt. „Psychopatyczne zaburzenia osobowości oraz ryzyko pojawienia się przemocy na tle różnic międzyplciowych” zaplanowanego na lata 2013–2014. Uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej uczelni na wspomniane badania.